

CORUPȚIA ÎN ROMÂNIA, O PROBLEMĂ DE NEREZOLVAT?

Liviu RADU
GULYAS Gyula

**Corruption – A Problem without Solutions
in Romania?**

Abstract

Corruption is a widespread phenomenon. No country and no political regime were immune in front of it. Another pessimistic statement related to the issue is that corruption seems to be very “sticky, once is there it stays there” (Rothstein, 2007). This opinion is sustained also by the fact that in the last decades there were only two successful stories in eradicating corruption: Hong Kong and Singapore. But these are small countries and the anticorruption measures were not always consistent with democratic principles. Romania resembles a case of persistent corruption so, according with what was said above, the conclusion would be that there are few chances to improve our country's situation. Still we present an example that may prove the opposite. During the years 2005-2006 the Ministry of Administration and Interior undertook a public policy that aimed to simplify the administrative procedures for the documents issued by the ministry. The result was a consistent reduction in the time needed for issuing those documents. Also the petty corruption that flourished previously in the field was eradicated.

Key words: ethics, corruption, administrative simplification, anticorruption measures, Romania

Liviu RADU

Lect. univ. dr., Departamentul de Administrație Publică,
Facultatea de Științe Politice Administrative și ale Comunicării,
Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca, România
Tel.: 0040-264-431.361
E-mail: lradu@polito.ubbcluj.ro

GULYAS Gyula

Conf. univ. dr., Departamentul de Politici Publice Și
Management, Facultatea de Economie, Universitatea Corvinus,
Budapesta, Ungaria
Tel.: 0036-1-482-5093
E-mail: gyula.gulyas@uni-corvinus.hu

Este deja o afirmație comună cea conform căreia fenomenul corupției este larg răspândit în toate țările din lume. Clasamentele care descriu situația în domeniu indică, de obicei, un grad mai ridicat de corupție în țările sărace și mai redus în cele bogate. Între cele din urmă, țările din nordul Europei sunt considerate a fi cele mai puțin corupte. Cu toate acestea, cazuri importante de corupție au fost semnalate de-a lungul timpului în țări precum SUA, Franța, Marea Britanie sau Germania. Recent au fost raportate comportamente neetice și în țări considerate imune la acest fenomen, precum Olanda sau Finlanda, iar specialiștii din domeniu din aceste țări exprimă din ce în ce mai mult îngrijorări privind posibilitatea ca ele să cunoască o creștere semnificativă a actelor aflate în conflict cu normele morale. Toate acestea întăresc teoriile potrivit cărora corupția afectează toate statele lumii și furnizează argumente importante în favoarea identificării unor mijloace eficiente pentru menținerea fenomenului în limite cât mai reduse.

De-a lungul timpului au fost elaborate mai multe teorii legate de cauzele care conduc la comportamente neetice. Inițial, corupția a fost explicată prin deficiențe legate de natura umană. Pentru prima dată această opinie a fost enunțată de către Platon care a afirmat că lăcomia umană este sursa corupției și aceasta erodează valorile morale ale colectivității și obiectivele sale comune (Warren, 2004). În încercarea de a da o definiție a corupției care să fie relevantă din perspectiva teoriei democrației, Warren (2004) adaugă că urmărind să își satisfacă această lăcomie, persoanele sau grupurile corupte cauzează excluderea unor categorii sociale din procesele decizionale care îi afectează direct, rezultând un deficit de democrație. Întorcându-ne la natura umană ca și cauză a corupției, potrivit acestei abordări, aceasta apare atunci când „persoane cu un caracter negativ ajung în poziții de putere. Soluția, prin urmare, este dezvoltarea unui sistem legislativ corespunzător și a unui mecanism eficient de implementare” (Caiden și Caiden, 1999, pp. 61-62). Această abordare a fost abandonată în cea mai mare măsură datorită constatării existenței unor diferențe semnificative între nivelurile de corupție din diferite țări, diferențe care nu pot fi explicate prin variații din punctul de vedere al naturii umane. Prin urmare, teoriile actuale privind integritatea în sectorul public iau în considerare, mai degrabă, aspectele care pot crea contextul favorizant pentru apariția unor comportamente neetice.

1. Cauze ale fenomenului corupției

În literatura de specialitate au fost identificate diferite cauze care favorizează fenomenul corupției și care explică și diferențele care există între diferitele state, din acest punct de vedere.

a) Capacitatea instituțională a statului de a-și impune regulile

În foarte multe situații fenomenul corupției depășește capacitatea statului de a-i face față. Este mai ales cazul țărilor în tranziție care se confruntă cu lipsa acută de resurse. Salarizarea necorespunzătoare a oficialilor implicați în combaterea corupției poate crea dificultăți în atragerea și păstrarea unor oameni competenți sau în motivarea celor existenți pentru a fi imuni la tentații. În altă ordine de idei, se întâmplă destul de

des ca din punct de vedere tehnic, autoritățile publice să nu fie capabile să concureze cu infractorii (chiar în țări dezvoltate – Statele Unite, de exemplu – micile comunități sunt obligate să ceară ajutorul autorităților federale pentru a putea face față crimei organizate).

Apariția unor noi forme de infraționalitate poate crea probleme autorităților publice în ceea ce privește combaterea lor. Cel mai cunoscut exemplu îl constituie criminalitatea informatică, foarte greu de ținut sub control o lungă perioadă de timp datorită absenței unor structuri specializate sau precarității acestora în perioada incipientă a funcționării lor.

b) Gradul de implicare a statului în societate

Acest aspect este important în principal în ceea ce privește domeniul economic; corupția înseamnă utilizarea unor poziții publice pentru a obține foloase personale; cu cât mai multe sunt aceste „poziții oficiale” (cazul întreprinderilor de stat), cu atât mai multe sunt posibilitățile de corupție. De asemenea, în statele care își exercită puterea în mod intensiv și extensiv, gradul de integritate publică este substanțial mai redus. Caracterul intensiv al puterii se referă la gradul în care o autoritate publică înțelege să controleze un anumit domeniu al vieții sociale. Un exemplu elocvent îl reprezintă statul corean care exercită o putere cu un grad foarte mare de intensitate, ceea ce înseamnă că încearcă să se implice în cele mai intime detalii ale vieții cetățenilor. Caracterul extensiv al puterii se manifestă prin tentativa unei surse de putere de a controla cât mai multe aspecte ale vieții sociale. Țările democratice se caracterizează prin grade reduse de intensitate și extensivitate în exercitarea puterii. În educație, spre exemplu, societatea civilă și mediul privat au roluri importante, la fel cum există domenii precum cel religios sau cel cultural în care controlul statului este aproape absent (Wrong, 2002, pp. 14-16).

c) Aspectele culturale și tradiționale

În absența autorității statului sau atunci când statul nu își exercită dintr-un motiv sau altul autoritatea în mod ferm (nu are capacitatea – cum se întâmplă în cazul zonelor greu accesibile – sau un anumit domeniu nu este reglementat) sau legislația nu este bine dezvoltată, societatea își dezvoltă propriile norme, propriile practici care guvernează relațiile dintre oameni. Dacă autoritatea publică decide să reglementeze un astfel de domeniu, pot apărea contradicții sau chiar conflicte între legile care se încearcă a fi impuse și normele proprii ale comunității. Diferitele grupuri etnice minoritare pot avea valori și norme morale diferite de cele ale populației majoritare, situații în care legislația statelor respective sau normele morale ale grupului majoritar sunt dificil de aplicat. Reținem scandalurile care au existat în anii trecuți în România legate de căsătoriile la vârste prea fragede în cadrul populației de etnie romă.

Contradicții similare pot apărea atunci când sunt adoptate norme de la alte state sau de la organizații internaționale: un bun exemplu îl reprezintă practicile populare care există în România – producerea de băuturi alcoolice în gospodărie, sacrificarea

unor animale etc. În urma aderării la Uniunea Europeană asemenea obiceiuri ar trebui interzise sau cel puțin strict reglementate. Este foarte probabil că încercarea autorităților de a impune regulile Uniunii Europene în aceste cazuri se va lovi de rezistență. O primă problemă va fi legată de cei care vor trebui să aplice noile reguli (funcționarii); cum să convingi un agent de poliție dintr-o localitate rurală că obiceiuri strămoșești care pentru toată lumea par naturale și inofensive trebuie interzise și că trebuie să-și pedepsească consătenii dacă își sacrifică porcul în ajunul Crăciunului fără anestezie. Astfel de conflicte între norme au fost înregistrate în perioada colonizării continentului american, a celui african sau a celui asiatic de către națiunile europene. Iată cum descrie Alexis de Tocqueville conflictul cultural existent între indienii nativi din Statele Unite și populația albă:

„Deși ținutul întins pe care l-am descris mai sus era locuit de numeroase triburi indigene, se poate afirma cu îndreptățire că la vremea descoperirii lui (de către europeni n.r.) mai era încă un pustiu. Indigenii îl ocupau, însă nu-l stăpâneau. Omul își însușește solul prin intermediul agriculturii, iar primii locuitori ai Americii de Nord trăiau din produsul vânătorii. Prejudecățile lor implacabile, pornirile lor nestăpânite, viciile lor și, poate mai mult decât orice, virtuțile lor fruste făceau ca ei să fie sortiți unei nimiciri inevitabile. Decăderea acestor popoare a început din ziua în care europenii au debarcat pe țărmurile lor; de atunci a continuat fără încetare și este pe cale să se încheie în zilele noastre.”
(Tocqueville, 1995, pp. 67-68).

d) Tipul de regim sau sistem politic

O sumară cercetare statistică ne arată că regimurile prezidențiale sunt mai puțin compatibile cu ceea ce numim democrație consolidată, adică cu funcționarea stabilă, pe termen lung a instituțiilor democratice. Politologul american Fred Riggs a întreprins un studiu comparat din punctul de vedere al funcționării între 30 de regimuri politice republicane, respectiv 43 de regimuri parlamentare. Constatarea lui Riggs este că toate regimurile prezidențiale, cu excepția celui din Statele Unite au suferit crize majore (lovituri de stat, războaie civile) în perioada 1900-1985. În schimb, doar 13 dintre țările cu regim parlamentar au avut experiențe similare în intervalul de timp amintit, majoritatea având loc în perioada interbelică (Germania, Italia, Spania etc.) (Riggs, 1997). De asemenea, se poate afirma cu certitudine că regimurile prezidențiale sunt mai afectate de corupție decât cele parlamentare. Astfel majoritatea statelor din America de Sud se află pe poziții inferioare în clasamentul cu privire la nivelul corupției realizat de către Transparency International.

Un alt aspect important care ține de modul de organizare politică este ceea ce se numește „circulația elitelor”. Astfel se spune că un element care măsoară nivelul de democratizare a unei anumite țări este procentul din populație care are acces la pozițiile de conducere și rapiditatea cu care cei aflați în astfel de poziții sunt înlocuiți (Dahl, 2002, p. 312). Din perspectiva corupției se poate afirma că în regimurile în care „circulația elitelor” este redusă (de exemplu, un anumit partid rămâne la putere foarte

multă vreme) se creează structuri sau procese paralele cu cele oficiale, de multe ori mai relevante ca acestea din urmă, care se bazează pe activități ilegale sau le alimentează. Deși în aceste țări există, în general, și alte cauze care favorizează comportamentul neetic, concluzia este că regimurile care sunt caracterizate de concentrarea puterii sau menținerea pentru o vreme îndelungată a acesteia în aceleași mâini favorizează dezvoltarea fenomenului corupției, uneori în forme deosebit de grave.

Din acest punct de vedere, există autori care susțin că regimurile democratice favorizează într-o măsură mai mare comportamentele corupte. Faptul că între puținele exemple de succes în combaterea corupției se numără două state cu regimuri autoritare, Singapore sau Hong Kong și că modelul lor nu a putut fi preluat în state democratice ar părea să susțină această teorie. Un alt argument utilizat de către adepții acestei opinii este faptul că monarhiile absolutiste au fost caracterizate de niveluri reduse ale corupției. Rothstein combate această idee, susținând că în acele monarhii corupția exista, dar nu era devaluată sau era considerată a fi un comportament acceptat (Rothstein, 2007).

În plus, există suficiente dovezi care ne îndreptățesc să afirmăm că în țările totalitare încălcările legii sunt chiar mai numeroase și mai serioase. Friedrich îl citează pe Herman Goring, mâna dreaptă a lui Hitler, care afirmă că a aflat de îmbogățirea dubioasă a șoferului unui demnitar (Friedrich, 1999, p. 18). Și nu trebuie să uităm că nici Goring nu a fost cel mai cinstit om. Este cunoscută masiva colecție de artă pe care și-a alcătuit-o aproape exclusiv prin furt. În aceeași ordine de idei, scriitorul român Panait Istrati a fost ostracizat de către intelectualitatea de stânga, în principal cea franceză, deoarece a dezvăluit corupția generalizată din Uniunea Sovietică a anilor 1920 (Istrati, 1991). Știm acum, datorită deschiderii arhivelor serviciilor secrete sovietice, că pentru sprijinirea necondiționată a regimului sovietic, acești intelectuali au fost plătiți cu generozitate de autoritățile de la Moscova, ceea ce reprezintă în sine tot un act de corupție.

2. Moduri de definire a fenomenului corupției

Literatura de specialitate reține trei moduri prin care poate fi definită corupția. O primă modalitate este din perspectiva interesului public. Conform definiției formulate de către Friedrich: „vorbim despre corupție ori de câte ori un deținător al puterii, un funcționar public sau orice ocupant al unei funcții publice, este determinat prin recompense financiare sau de altă natură, de exemplu promisiunea unei promovări, care nu sunt prevăzute de lege, să întreprindă acțiuni care îl favorizează pe cel care oferă recompensa, cauzând în acest fel prejudicii publicului și intereselor sale” (Friedrich, 1999, p. 15). Această modalitate de definire a corupției este criticată de numeroși specialiști, mai ales din perspectiva dificultății de a defini corect și precis conceptul de interes public. O democrație este în mod specific tipul de regim politic în care diferite grupuri de interese de la nivelul societății coexistă și concurează pentru feluritele tipuri de resurse sau beneficii. Succesul într-o astfel de competiție nu este întotdeauna rezultatul raportului numeric între grupurile implicate. Fenomenul

concentrării deciziei și prin urmare a controlului asupra resurselor în mâinile unei elite restrânse a constituit o preocupare importantă pentru un mare număr de autori din domeniul științelor sociale (Max Weber, Robert Michels, C. Wright Mills, Robert Dahl). În altă ordine de idei, conceptul de minoritate activă descrie acele grupuri din cadrul unor comunități care reușesc, datorită unei organizări și determinări superioare, să aibă o influență disproporționată, în raport cu dimensiunile grupului în stabilirea agendei publice a comunității (Montero, 1998). Prin urmare, ceea ce se înțelege prin „interes public” în cadrul unei anumite societăți poate fi în realitate interesul unui sau a unor grupuri restrânse.

Procesul de alocare a resurselor publice ridică, de asemenea, problema învingătorilor și a învinșilor. Practica politică din țara noastră este o dovadă elocventă în acest sens. Partidele care s-au succedat la putere au clamat de fiecare dată dreptul de a distribui fonduri preferențial pentru comunitățile administrate de oficiali din propria tabără. Ca o consecință, locuitorii din unitățile administrativ-teritoriale conduse de membri ai opoziției au fost discriminați. Cu alte cuvinte, din perspectiva locuitorilor din comunitățile administrate de membri ai partidelor sau coalițiilor aflate la putere, interesul public a fost satisfăcut, câtă vreme cei aflați în opoziție și-au văzut interesele neglijate.

O altă modalitate de definire a corupției este prin raportare la ceea ce numim îndatorire publică sau oficială. Astfel, Nye afirmă că vorbim despre comportament corupt atunci când avem de a face cu „activități care deviază de la îndatoririle formale ale unei funcții publice în favoarea unor câștiguri private, pecuniare sau de statut, obținute de persoane sau grupuri” (Nye, 1961). Și această abordare a avut parte de numeroase critici. Pentru a înțelege aceste critici să analizăm ceea ce autorul american Waldo a numit „obligații etice concurente”. Astfel:

„gânditori politici importanți au recunoscut că cea mai importantă problemă a guvernării o reprezintă alternativele de natură morală. Deciziile de politică publică adoptate de către cei aflați în funcții publice implică cel mai adesea aspecte etice aflate în competiție sau chiar în conflict, cum ar fi alternativa favorizării interesului public sau a unor cerințe mai înguste cum ar fi profesia, instituția, departamentul sau clienții. Această postură ambivalentă în care oficialii publici se găsesc adeseori a condus teoreticienii importanți, cum ar fi Chester Barnard, la concluzia că cea mai importantă calificare a unui manager este abilitatea de a gestiona aceste obligații etice competitive, de natură legală, tehnică, personală, profesională sau organizațională” (Waldo, 2005, p. 498).

O ilustrare dramatică a unei astfel de dileme este prezentată în filmul *Cititorul (The Reader)*, regia Stephen Daldry, cu Kate Winslet și Ralph Fiennes în rolurile principale, bazat pe romanul cu același titlu a autorului Bernhard Schlink. Eroina principală, Hanna Schmitz, fostă gardiană într-un lagăr de concentrare, participă la transportul unor deținuți spre un alt lagăr. Făcând popas într-un sat, au închis deținuții într-o biserică. În acea noapte satul în care au poposit a fost bombardat de aviația aliată, biserica fiind incendiată. Paznicele refuză să elibereze deținuții și

acestea sunt arse de vii în acea biserică. După mulți ani, Schmitz este judecată pentru decizia luată. Întrebată fiind de ce a ales să nu le elibereze pe deținute din biserică în flăcări, a răspuns că datoria sa era să le țină închise, să le împiedice să evadeze. Prin urmare, scopul ei nu a fost să le ucidă pe deținute, dar „îndatorirea oficială” a împiedicat-o să le salveze. Toate procesele care au urmat celui de Al Doilea Război Mondial au ridicat această problemă: în ce măsură au fost vinovați cei care au preferat să își îndeplinească „datoria față de țară sau Fuhrer”, încalcând drepturile omului sau chiar legislația germană ordinară.

Astfel de situații contradictorii pot să apară în activitatea de zi cu zi a oricărui angajat din sectorul public. Un funcționar de la un serviciu de asistență socială primește dispoziție să opereze reduceri de cheltuieli. Cu toate acestea el știe că are în responsabilitatea sa oameni care au nevoie de ajutor. Cum va proceda? Ce va face un conducător de instituție confruntat cu o politică publică nouă inițiată de guvern, care afectează considerabil funcționarea instituției? Ce atitudine vor avea cei cărora li se solicită acțiuni care contravin convingerilor lor religioase sau ideologice?

Paul Appleby, reputat specialist american în științe administrative, este de părere că soluțiile pentru astfel de dileme morale sunt de natură politică. Astfel, oficialii confrunțați cu obligații etice concurente vor apela fie la decizia unui superior politic, fie la judecata electoratului (Waldo, 2005, p. 499). În opinia noastră, propunerile lui Appleby generează noi dileme morale: regulile birocratice impersonale vs. subiectivismul liderilor politici sau a electoratului. Exemple relevante din acest punct de vedere pot fi întâlnite în deciziile unor instanțe americane în perioade electorale. Este cunoscut faptul că în multe state americane magistrații sunt aleși de către cetățeni. Unul dintre efectele acestei modalități de selecție este „adaptarea” sentințelor la dorințele electoratului. Un alt tip de exemplu, la fel de relevant îl constituie comportamentul politicianilor români în perioadele electorale, când orice alt considerent privind guvernarea este abandonat pentru a satisface dorințele electoratului și a obține voturi.

Poate cea mai importantă modalitate de definire a corupției, datorită posibilităților pe care le oferă pentru înțelegerea și combaterea fenomenului, este cea din perspectivă economică: „corupția este un proces de transfer de la un sistem prestabilit de prețuri spre mecanisme caracteristice pieței libere” (Caiden și Caiden, 1999, p. 63). Ce înseamnă „un sistem prestabilit de prețuri”? Înseamnă, de exemplu, condițiile pe care un cetățean trebuie să le îndeplinească pentru a obține un document sau un serviciu din partea unei instituții publice. Sau criteriile utilizate de către o autoritate pentru a stabili valoarea impozitului pe proprietate. Transferul spre mecanismele economiei de piață reprezintă abandonarea acestor criterii și condiții prevăzute în legislație sau suplimentarea lor, astfel încât să se realizeze un echilibru între cerere și ofertă sau între costuri și beneficii.

Într-o primă perspectivă, putem presupune că fenomenul corupției apare atunci când „prețul prestabilit” pe care un client trebuie să îl plătească pentru un serviciu public este prea mare și în consecință este obligat să apeleze la alte mijloace, mita sau traficul de influență, pentru a-l obține. Sau că un produs sau un serviciu public

este disponibil în cantități insuficiente, condiții în care prețul lor pe piață va crește. Să ne gândim, de exemplu, la locuințele sociale, întotdeauna mai puține decât sunt necesare, pentru obținerea cărora în multe țări se apelează la practici neetice. De asemenea, corupția poate fi asociată cu poziții sau situații de monopol care pot exista în funcționarea unor instituții publice. Dacă eliberarea unei autorizații depinde de semnătura unei singure persoane, aceasta va putea să profite și să crească „prețul” până la nivelul pe care îl dorește.

Dintr-o altă perspectivă, o analiză cost-beneficiu ar presupune că funcționarul va cântări, înainte de a lua mită, care este câștigul său făcând acest lucru și care sunt consecințele negative pe care le va avea de suportat dacă va fi prins. În mare măsură, o astfel de judecată face și cel care oferă mită: ce efort (financiar) este justificat pentru a obține un bun sau un serviciu?

În al treilea rând, cel care este responsabil de combaterea corupției va face și el un calcul de natură economică: care este nivelul de pericolozitate a încălcărilor legii pe care vrea să le combată, care sunt resursele care trebuie alocate, dacă sunt posibile efecte negative și dacă nu pot fi identificate mijloace alternative. Uneori poate fi mai potrivit să elimini elementele care favorizează corupția, decât să aplici pedepse (Klitgaard, 1998).

Definirea corupției din perspectivă economică ne oferă o explicație și pentru incidența mult mai mare și nivelul mult mai ridicat pe care încălcarea regulilor privind integritatea publică o are în țări sărace sau aflate în tranziție spre democrație și economie de piață, unde resursele sunt mai puține, salariile funcționarilor publici mai reduse și sistemele de aplicare a legii sunt mai puțin eficiente, probabilitatea ca cel care încalcă legea să fie pedepsit fiind mai redusă. După cum spuneam, abordarea comportamentului neetic din perspectiva economică oferă cele mai bune soluții pentru combaterea acestui fenomen.

O primă metodă este reducerea „prețurilor prestabilite”, cu alte cuvinte a condițiilor pe care un cetățean trebuie să le îndeplinească pentru obținerea unui anumit serviciu. Generic, acest procedeu se numește „simplificare administrativă” și constă în revizuirea legislației, eliminarea procedurilor redundante și a verigilor intermediare care nu sunt necesare. În acest fel factorii care favorizează corupția sunt reduși, scăzând astfel posibilitățile de a încălca legea. Vom prezenta mai jos modul în care utilizarea acestor metode a dat rezultate semnificative în țara noastră.

Eliminarea pozițiilor monopoliste și crearea de alternative pentru cetățean pot, la rândul lor, să aibă rezultate pozitive în prevenirea și combaterea corupției. Un exemplu relevant este prezentat de Klitgaard, MacLean-Abaroa și Parris în lucrarea *Orașe corupte* (2000). MacLean-Abaroa descrie experiența sa ca primar al orașului La Paz din Bolivia. Primăria era, la momentul preluării mandatului de către acesta, o instituție profund coruptă. Unul din domeniile în care se manifesta acest fenomen era cel al autorizațiilor de construcție. Analizând situația din departamentul responsabil cu eliberarea acestor autorizații, primarul a tras unele concluzii care i-au permis să ia măsurile adecvate. Astfel a constatat că poziția de monopol a acestui departament îi

permitea să practice corupția la scară extinsă. De asemenea, erau solicitate autorizații pentru operațiuni mărunte, care nu ar fi necesitat astfel de documente. Între măsurile luate, primarul a eliminat autorizările pentru lucrările de mică anvergură și a decis să externalizeze activitatea de autorizare. În acest scop a luat legătura cu ordinul arhitecților și a selectat un număr de arhitecți cărora le-a transferat dreptul de a emite autorizații. Primăria și-a păstrat doar un mic departament de control cu care superviza activitatea arhitecților. Prin urmare, prin măsurile luate au fost reduse oportunitățile de a solicita mită și a fost eliminat monopolul pe care departamentul de autorizare al primăriei îl avea în domeniu (Klitgaard, MacLean-Abaroa și Parris, 2000).

În altă ordine de idei, stabilirea corectă a raporturilor între recompensa pentru activitatea cinstită și pedeapsa pentru comportamentul neetic este la fel de importantă, deoarece va contribui la descurajarea celor care sunt tentați să încalce legea.

3. Cazul României

Corupția este una dintre problemele cele mai grave cu care se confruntă țara noastră. Aceasta este semnalată de către cercetările sociologice efectuate în rândul populației, de către organizațiile societății civile specializate în domeniu, dar și de organismele internaționale partenere.

Există o dificultate în ceea ce privește realizarea unei analize comparate între diferitele cercetări sociologice realizate în România, deoarece metodologia și structura acestora este foarte diferită. Mai mult, unele dintre ele nu au fost publicate decât sub forma unor comunicate de presă. Pot fi trase totuși anumite concluzii. Astfel, în toate sondajele realizate la nivelul cetățenilor de către instituții publice implicate în combaterea corupției sau de către ONG-uri de profil, în jur de 40% dintre cei chestionați (cu mici variații în funcție de metodologia utilizată), consideră că aceasta este cea mai gravă problemă cu care se confruntă România. Putem constata diferențe între diferitele sondaje în ceea ce privește instituția sau domeniile considerate a fi cele mai corupte. Astfel, în cercetările realizate la comanda Direcției Generale Anticorupție din cadrul Ministerului Administrației și Internelor în anii 2007, 2008 și 2009 sistemul sanitar este situat pe primul loc, fiind urmat de Parlament, Guvern și autoritățile locale. Cercetările realizate de către Asociația pentru Implementarea Democrației plasează Parlamentul în fruntea clasamentului, urmat de Guvern, sistemul sanitar și autoritățile locale. Observăm că, chiar dacă ordinea diferă, frunțașii rămân aceiași.

O altă concluzie care se desprinde din studierea diferitelor cercetări disponibile este pesimismul populației în legătură cu evoluția fenomenului corupției. Astfel, în toate sondajele peste 50% dintre cei intervievați consideră că situația s-a înrăutățit de-a lungul timpului, iar perspectivele pentru viitor sunt negative.

În rapoartele anuale realizate de către Transparency International punctajul obținut de țara noastră s-a îmbunătățit ușor de la 2,6 în 2001 la 3,7 în 2010, cu un maxim de 3,8 în 2009, corespunzător situației din 2008. Poziția în clasament a fluctuat, în primul rând datorită faptului că țările având același punctaj ocupă locuri identice. Trebuie să mai menționăm că ierarhizarea țărilor în clasamentul Transparency International

se face în funcție de un punctaj de la 0 la 10, un 10 reprezintă nivelul cel mai redus de corupție. Spre exemplificare, în ultimul raport, cel pe 2010, publicat foarte recent, locul întâi a fost ocupat de către Danemarca cu 9,3 puncte.

În legătură cu evaluările realizate de către Transparency International, trebuie să exprim totuși anumite rețineri. Este greu de crezut totuși, că România se poate clasa în mod constant în ierarhia realizată de Transparency International mai jos decât țări precum Columbia, Mali, Thailanda sau Bosnia Herțegovina, pentru a da doar câteva exemple.

Evoluția situației corupției în România poate fi analizată și pe baza rapoartelor Comisiei Europene privitoare la progresul înregistrat de România în procesul de aderare la Uniunea Europeană și pe baza rapoartele privind Mecanismul de Verificare și Cooperare, după 01.01.2007. Primul raport a fost prezentat în 1998 și cuprindea referiri foarte negative la starea corupției și la modul în care autoritățile din România abordează fenomenul:

„Lupta împotriva corupției trebuie întărită în continuare. Dacă Legea pentru prevenirea și combaterea corupției nu va fi adoptată, responsabilitățile instituționale neclare și absența unor structuri specializate care să gestioneze această problemă vor continua să afecteze orice efort în domeniu. Unitatea de luptă împotriva corupției, recent creată pe lângă cabinetul primului-ministru nu va avea succes fără o bază legală. Aceasta rămâne incompletă. Eforturi considerabile trebuie să fie depuse pentru o precizare clară a responsabilităților și funcțiilor instituționale. Este necesar să fie întreprinse reforme care să includă o definiție clară a corupției în Codul Penal, o reformă administrativă, în primul rând prin adoptarea Legii privind Statutul funcționarilor publici și implementarea efectivă a unui cadru de politici interinstituționale” (Comisia Europeană, Raport asupra progreselor României în procesul de integrare europeană, 1998).

Raportul pe anul 1999 menționează în subtitlul la capitolul *Măsurile anti-corupție* „Corupția rămâne o problemă larg răspândită în România”, aceeași afirmație fiind reluată aproape identic în cel din anul 2000. Din rapoartele următoare se poate observa o evoluție pozitivă, deși lentă în procesul de reducere a gradului de corupție. După integrarea în Uniunea Europeană și pe fondul înrăutățirii climatului politic din țară, rapoartele au evidențiat o încetinire a măsurilor de reformă și o slăbire a eforturilor anticorupție. Raportul privind progresele în cadrul Mecanismului de Verificare și Cooperare prezentat în luna iulie 2010 utilizează o expresie extrem de dură la adresa României, afirmând că: „Acest raport dovedește ... o încetinire a ritmului reformelor ... în general, România nu dovedește suficiență voință politică în susținerea reformelor”.

Am dori să facem unele remarci privitor la documentele prezentate mai sus. Indiferent că este vorba de sondaje sau studii efectuate de instituții publice sau de către ONG-uri sau de rapoarte ale organismelor internaționale, caracteristica generală a acestora este accentul aproape exclusiv asupra deficiențelor din funcționarea justiției.

Nimeni nu poate nega importanța eficienței instanțelor de judecată. Nici o campanie anticorupție nu poate avea sorți de izbândă fără factorul de descurajare pe care justiția trebuie să îl reprezinte pentru cei care încalcă legea. Dar majoritatea specialiștilor sunt de acord că cel puțin la fel de importante sunt măsurile de natură managerială prin intermediul cărora oportunitățile de a comite fapte ilegale sunt reduse sau chiar eliminate. Urmărirea și pedepsirea corupților este dificilă, costisitoare și cu rezultate nesigure. Mai mult, între efectele negative ale activităților ilegale ale acestora trebuie neapărat să includem și coruperea altor persoane din jurul lor, cu alte cuvinte, un adevărat fenomen de multiplicare. Toate aceste pagube pot fi evitate prin măsuri care să elimine posibilitățile celor tentați să comită fapte de corupție de a-și pune planurile în aplicare. „Mita oferită pentru obținerea unei autorizații dispăre cel mai ușor dacă dispăre cerința legală de a obține acea autorizație” (Klitgaard, 1998, pp. 52-60). Or, documentele amintite mai sus se referă foarte puțin sau chiar deloc la măsurile de prevenire a corupției prin înlăturarea factorilor care o favorizează. Dacă analizăm rapoartele emise de către Comisia Europeană putem observa că până în anul 2006 nu găsim nici o referință la absența măsurilor active de eliminare a posibilităților de încălcare a legii. În egală măsură lipsesc propuneri ale Comisiei sau sarcini pe care aceasta să le stabilească pentru autoritățile române. Vom încerca în cele ce urmează să analizăm situația luptei împotriva corupției în țara noastră, stabilind în ce măsură un accent mai mare pe acțiuni preventive ar putea să producă rezultate mai bune.

Care sunt cauzele eșecului luptei anticorupție în România după 20 de ani de tranziție spre democrație? De ce fenomenul persistă, iar în ultimii ani pare chiar să se accentueze? De ce instituții și legi adaptate după modele occidentale nu produc în România rezultatele pe care le-au produs în țările de origine? Vom încerca în continuare câteva răspunsuri.

În primul rând, majoritatea studiilor empirice privind corupția arată că persistența este o caracteristică a corupției, odată instalată fiind greu de eliminat. Înțelegând din perspectiva teoriei jocurilor, odată ce ne confruntăm cu corupția sistemică și existența practicilor corupte extinse devine larg cunoscută, se pare că ne aflăm în fața unui echilibru ineficient, dar robust. Pentru a utiliza exprimarea lui Bardan, „corupția reprezintă un exemplu a ceea ce numim echilibru dependent de frecvență, iar câștigurile pe care le așteptăm de la activitățile corupte depind crucial de numărul persoanelor care ne așteptăm să fie corupte” (Bardan *apud* Rothstein, 2007, p. 6). Cu alte cuvinte, conștientizarea faptului că și alte persoane sunt corupte reprezintă un soi de stimul pentru cei tentați să comită fapte ilegale. Dacă numărul celor necinstiți este mare și pericolul de a fi pedepsit este redus. Corupția este prin urmare un fenomen care se autoalimentează.

În altă ordine de idei, exemplele de succes în eradicarea corupției sunt, în ultimele decade, foarte puține. Practic doar două țări au reușit să aducă fenomenul la niveluri foarte scăzute, respectiv Hong Kong și Singapore. Dar aceste țări sunt foarte mici și metodele utilizate în lupta anticorupție au fost deseori incompatibile cu principiile democratice. Prin urmare Rothstein (2007) opinează că măsurile prin care se încearcă

să se rezolve probleme punctuale sau sectoriale sunt ineficiente. Împotriva corupției, spune autorul suedez, se poate lupta doar prin ceea ce el numește „big bang”, adică măsuri radicale adoptate de cineva înzestrat cu o foarte mare autoritate.

Așa cum am menționat mai sus, practicile neetice răspândite pot fi cauzate, între altele și de tradițiile și cultura unui anumit popor, așa cum pare să fie și cazul României. Corupția are rădăcini adânci în țara noastră. Este bine cunoscut faptul că în cazul regimului fanariot vânzarea și cumpărarea de funcții publice, începând cu cea de domnitor, care se târguia la Istanbul, era practica curentă. La fel și deturnarea banilor publici și spolierea populației (Djuvara, 1995). Bineînțeles, atunci când condamnăm situația din Țările Române din acea perioadă, nu trebuie să uităm că tranzacționarea pozițiilor oficiale era foarte răspândită în epocă și în Franța, Anglia sau Suedia. Pentru a ilustra nivelul la care a ajuns corupția în exteriorul arcului carpatic amintim răspunsul pe care Alexandru Ghica, domnitor al Țării Românești între anii 1834 și 1942, l-a dat unui diplomat englez care l-a întrebat de ce se dorește aducerea unui prinț străin pe tronul viitorului stat unificat: dacă aș fi instalat eu ca domnitor aș fi obligat de obiceiurile noastre să îmi numesc în toate funcțiile oficiale rude, prieteni, protejați (citată aproximativ).

Fenomenul corupției nu a scăzut semnificativ după întemeierea statului român modern, fiind destul de amplu și în perioada interbelică. Amintim doar că la sfârșitul Primului Război Mondial au fost voci care au cerut judecarea lui I.C. Brătianu pentru starea precară de înzestrare a armatei române, stare datorată într-o măsură însemnată deturnării fondurilor destinate dotării acesteia. Aceste scandaluri au continuat și în perioada interbelică, cazul cel mai cunoscut fiind așa numita afacere Skoda, legată tot de achiziționarea de armament, scandal în care au fost implicate conducerea celor două partide importante ale țării, PNL și mai ales PNT.

Situația s-a agravat în timpul regimului comunist, datorită a cel puțin două caracteristici ale sale: numirile în funcțiile publice pe criterii exclusiv subiective și penuria accentuată de bunuri și servicii. Astfel, era o regulă cvasi-generală că pentru a accede în anumite poziții era nevoie de carnetul de partid și de o relație la nivelurile superioare ale acestuia.

Pe de altă parte, faptul că bunurile și serviciile nu se găseau în cantități suficiente a obligat populația să apeleze la metode alternative pentru a le obține, în general la mită sau trafic de influență. Rezultatul acestor îndelungate tradiții este un grad relativ mare de acceptare a corupției în rândul populației. Obișnuit cu metodele informale de a obține bunuri și servicii, cetățeanul român nu consideră comportamentele corupte la fel de nocive precum le consideră cetățenii din țările occidentale. Ilustrativ este faptul că persoane acuzate de încălcarea legii au fost alese în funcții publice, în calitate de membri ai Parlamentului, primari (cazul primarului de Râmnicu Vâlcea) sau consilieri locali sau județeni.

Vidul legislativ și de putere creat după 1990 a avut efecte extrem de negative asupra integrității publice. Instituțiile care asigurau respectarea legii în timpul regimului comunist au fost desființate sau contestate, iar noile structuri au avut nevoie de timp

pentru a deveni operaționale. Treptat au fost adoptate legi după modelul statelor din Uniunea Europeană, împreună cu instituții destinate combaterii corupției. Astfel, raportul Comisiei Europene din anul 2005 menționa că: „în cea mai mare măsură legislația în domeniu din România este compatibilă cu cea din celelalte state ale Uniunii”. Între măsurile mai importante amintim, în 1999, înființarea Oficiului pentru combaterea spălării banilor și elaborarea Legii 188/1999 privind Statutul funcționarilor publici. În anul 2000 a apărut Legea privind prevenirea și combaterea faptelor de corupție și a fost creat Departamentul de Investigare a Infracțiunilor de Criminalitate Organizată în cadrul Parchetului General. Pentru anul 2001 cele mai importante evoluții au fost promovarea Ordonanței 60/2001 privind achizițiile publice și a Legii 544/2001 privind liberul acces la informațiile publice. În anul 2002 a fost înființat Parchetul Național Anticorupție, organism specializat în combaterea corupției la nivel înalt. Trei importante legi au fost adoptate în anul 2003 și anume Legea 52/2003 privind transparența decizională în administrația publică, Legea 161/2003 privind unele măsuri pentru asigurarea transparenței în exercitarea demnităților publice, a funcțiilor publice și în mediul de afaceri, prevenirea și sancționarea corupției și Legea 43/2003 privind finanțarea activității partidelor politice. În perioada 2004-2008 accentul a fost pus pe îmbunătățirea legislației, astfel încât, după cum am mai afirmat, aceasta este în cea mai mare măsură compatibilă cu legislația țărilor din Uniunea Europeană.

Dar una dintre marile probleme ale României este implementarea legilor existente. Așa cum arată toate rapoartele Comisiei Europene, sistemul judiciar românesc se confruntă cu mari dificultăți, cea mai importantă fiind lipsa de personal și calitatea slabă a acestuia. Din acest motiv eficiența instanțelor lasă de dorit. De asemenea, de-a lungul timpului s-a manifestat, în grade diferite și o lipsă de voință politică privind lupta împotriva corupției. În timp au apărut numeroase acuzații în legătură cu influențe politice asupra justiției.

4. Există totuși soluții? Studiu de caz: simplificarea administrativă în cadrul Ministerului Administrației și Internelor

Ministerul Administrației și Internelor a demarat în anul 2005 un amplu proces de simplificare administrativă care a vizat documente care sunt emise în subordinea sau în coordonarea sa. Prin acest proces s-a urmărit reducerea termenelor și a efortului depus de cetățeni pentru obținerea pașaportului, a cărții de identitate, a permisului de conducere, a certificatului de înmatriculare a autovehiculelor și a cazierului judiciar. În urma demersului inițiat de minister s-a reușit ca la mijlocul anului 2006 pașaportul, cartea de identitate și permisul de conducere să fie eliberate în câteva ore. De asemenea, timpul pentru eliberarea certificatelor de înmatriculare a autovehiculelor a fost redus simțitor, tot la câteva ore în cazul celor produse sau deja înmatriculate în țară. În luna iunie 2008 s-a realizat emiterea cazierului judiciar pe loc.

Cum s-a reușit reducerea atât de drastică a termenelor de eliberare în cazul acestor documente? Menționăm că, de exemplu, înainte de acest proces de simplificare, termenul mediu în care putea fi obținut un pașaport era de aproximativ o lună.

Procesul de simplificare a implicat o revizuire a legislației prin care au fost eliminate documente și proceduri redundante și eliminarea unor verigi intermediare nejustificate. Concomitent au fost luate măsuri pentru îmbunătățirea infrastructurii fizice și a dotărilor materiale. În cazul eliberării certificatelor de înmatriculare a autovehiculelor, proces care implica mai multe instituții s-a creat un comitet de coordonare la nivelul Ministerului Administrației și Internelor. În acest comitet au fost cooptați, în afara responsabililor din MAI, reprezentanți ai Direcției Generale a Vămilelor, ai Registrului Auto Român, ai Ministerului Finanțelor Publice și ai Comisiei de Supraveghere a Asigurărilor. Prin procesul de simplificare au fost eliminate 7 din cele 12 documente solicitate până în acel moment și de asemenea au fost stabilite unele puncte de lucru comune pentru a evita deplasarea cetățenilor între instituțiile implicate. Restrângerea drastică a termenelor de eliberare a acestor documente, precum și reducerea numărului de acte și proceduri au avut ca rezultat și o reducere semnificativă a corupției care era legată de emiterea respectivelor acte. Rezultatele obținute prin simplificarea procedurilor administrative în aceste cazuri sunt o dovadă că pot fi obținute rezultate în reducerea corupției cu ajutorul măsurilor administrative. De asemenea, s-a demonstrat că se pot realiza progrese în combaterea comportamentelor neetice și în România.

5. Concluzii

Corupția reprezintă un fenomen larg răspândit și este o problemă cu care se confruntă toate țările lumii. Cauzele apariției sale sunt multiple. Începând cu Platon, o lungă perioadă de timp natura umană a fost considerată vinovată de apariția și răspândirea comportamentelor neetice. Abordări mai recente au evidențiat importanța contextului pentru asigurarea integrității publice. Astfel corupția poate fi cauzată de tradiții îndelung înrădăcinate în anumite comunități, tradiții care intră în conflict cu regulile birocratice impersonale caracteristice statelor occidentale. S-a constatat, de asemenea că tipul de regim politic influențează la rândul său gradul de corupție. Pornind de la singurele exemple de succes în combaterea acestui fenomen, Hong Kong și Singapore, unii specialiști au opinat că democrația ar fi mai puțin capabilă să combată comportamentele corupte, regimurile autoritare (cazul celor două țări amintite) și chiar cele totalitare fiind mai puțin afectate de acest sindrom. Această ipoteză este contrazisă de către Rothstein (2007) care arată că regimul hitlerist a fost un regim caracterizat de un nivel foarte ridicat al corupției.

Numărul redus de cazuri în care corupția a fost eradicată conduce de asemenea, spre o altă concluzie: acest flagel este unul persistent, odată instalat fiind greu de eliminat sau chiar de redus. Această constatare pesimistă este importantă pentru țara noastră. Să fie oare această aserțiune întemeiată? Să fie prin urmare eforturile țării noastre pentru limitarea acestui fenomen lipsite de orice șansă de reușită?

Venind la cazul țării noastre, toate documentele referitoare la această problemă, sondaje de opinie, studii ale unor instituții publice și ale unor organizații non-guvernamentale românești, dar și rapoarte și studii ale organizațiilor internaționale indică un nivel foarte ridicat al corupției. Între altele, clasamentele realizate de

către Transparency International plasează România mult în urma unor țări precum Columbia sau Bosnia Herțegovina. Ceea ce considerăm că este discutabil, dar este totuși sugestiv pentru situația țării noastre.

Tradiția, slăbiciunea instituțiilor statului și în primul rând lipsa de voință politică sunt principalele cauze care alimentează corupția din țara noastră. Măsurile luate de-a lungul timpului s-au dovedit ineficiente, în primul rând datorită implementării defectuoase a acestora. Rapoartele Comisiei Europene au arătat că legislația referitoare la combaterea corupției pe care România a adoptat-o în ultimii ani este într-o foarte mare măsură compatibilă cu cea care există în celelalte state ale Uniunii, dar că sunt deficiențe majore în ceea ce privește aplicarea acesteia.

O constatare care credem că se impune în ceea ce privește combaterea corupției din țara noastră este că accentul a fost pus aproape exclusiv pe sancționarea acestor fapte de către justiție, aspect vizibil chiar și în documentele prezentate mai sus. Nimeni nu poate contesta importanța justiției în combaterea corupției. Cu toate acestea, considerăm că măsurile de prevenție, prin intermediul cărora să fie eliminate oportunitățile și riscurile asociate corupției sunt în egală măsură importante și uneori chiar mai eficiente. O dovadă în acest sens o constituie rezultatele obținute în urma politicilor publice de simplificare a procedurilor administrative derulate de către Ministerul Administrației și Internelor în perioada 2005-2006. Astfel, procesul de eliberare a pașapoartelor, a cărților de identitate, a permiselor de conducere, a certificatelor de înmatriculare a autovehiculelor și a cazierului judiciar au fost revizuite și simplificate semnificativ. Timpul de emitere a acestor a fost redus foarte mult, ceea ce a avut drept consecință eliminarea corupției din acest domeniu. Ca urmare opinăm că aceasta ar trebui să fie modalitatea principală prin care nivelul integrității publice din România ar putea să fie îmbunătățit.

Bibliografie:

1. Andrei, T., Matei, A. și Roșca, I.G., *The Corruption. An Economic and Social Analysis*, București: Editura Economică, 2009.
2. Caiden, G.E. și Caiden, N., „Administrative Corruption”, în Richter, W.L., Burke, F. și Doig, W.J., *Combating Corruption, Encouraging Ethics*, Washington: ASPA Publications, 1999, pp. 61-69.
3. Dahl, R.A., *Democrația și criticii ei*, Iași: Institutul European, 2002.
4. Djuvara, N., *Între orient și occident. Țările Române la începutul epocii moderne*, București: Editura Humanitas, 1995.
5. European Commission, *European Commission Report on the Progress in Romania under the Co-operation and Verification Mechanism*, 2010, [Online] disponibil la adresa <http://www.just.ro/LinkClick.aspx?fileticket=vyEYhnf9JgE%3d&tabid=1474>, accesat la data de 26 septembrie 2010.
6. European Commission, *European Commission Report on the Progress in Romania under the Co-operation and Verification Mechanism*, 2009, [Online] disponibil la adresa http://ec.europa.eu/dgs/secretariat_general/cvm/docs/sec_2009_1073_en.pdf, accesat la data de 26 septembrie 2010.

7. European Commission, *European Commission Report on the Progress in Romania under the Co-operation and Verification Mechanism*, 2008, [Online] disponibil la adresa http://ec.europa.eu/dgs/secretariat_general/cvm/docs/sec_2008_2349_en.pdf, accesat la data de 26 septembrie 2010.
8. European Commission, *European Commission Report on the Progress in Romania under the Co-operation and Verification Mechanism*, 2007, [Online] disponibil la adresa <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=MEMO/07/262&format=HTML&aged=0&language=EN>, accesat la data de 26 septembrie 2010.
9. European Commission, *Monitoring Report*, Mai 2006, [Online] disponibil la adresa http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2006/monitoring_report_ro_en.pdf, accesat la data de 26 septembrie 2010.
10. European Commission, *Monitoring Report*, Septembrie 2006, [Online] disponibil la adresa http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2006/sept/report_bg_ro_2006_en.pdf, accesat la data de 26 septembrie 2010.
11. European Commission, *The Regular Report on Romania's Progress towards Accession*, 2005, [Online] disponibil la adresa http://ec.europa.eu/enlargement/archives/pdf/key_documents/2005/sec1354_cmr_master_ro_college_en.pdf, accesat la data de 26 septembrie 2010.
12. European Commission, *The Comprehensive Monitoring Report on Romania's Progress towards Accession*, 2004, [Online] disponibil la adresa http://ec.europa.eu/enlargement/archives/pdf/key_documents/2004/rr_ro_2004_en.pdf, accesat la data de 26 septembrie 2010.
13. European Commission, *The Regular Report on Romania's Progress towards Accession*, 2003, [Online] disponibil la adresa http://ec.europa.eu/enlargement/archives/pdf/key_documents/2003/rr_ro_final_en.pdf, accesat la data de 26 septembrie 2010.
14. European Commission, *The Regular Report on Romania's Progress towards Accession*, 2002, [Online] disponibil la adresa http://ec.europa.eu/enlargement/archives/pdf/key_documents/2002/ro_en.pdf, accesat la data de 26 septembrie 2010.
15. European Commission, *The Regular Report on Romania's Progress towards Accession*, 2001, [Online] disponibil la adresa http://ec.europa.eu/enlargement/archives/pdf/key_documents/2001/ro_en.pdf, accesat la data de 26 septembrie 2010.
16. European Commission, *The Regular Report on Romania's Progress towards Accession*, 2000, [Online] disponibil la adresa http://ec.europa.eu/enlargement/archives/pdf/key_documents/2000/ro_en.pdf, accesat la data de 26 septembrie 2010.
17. European Commission, *The Regular Report on Romania's Progress towards Accession*, 1999, [Online] disponibil la adresa http://ec.europa.eu/enlargement/archives/pdf/key_documents/1999/romania_en.pdf, accesat la data de 26 septembrie 2010.
18. European Commission, *The Regular Report on Romania's Progress towards Accession*, 1998, [Online] disponibil la adresa http://ec.europa.eu/enlargement/archives/pdf/key_documents/1998/romania_en.pdf, accesat la data de 26 septembrie 2010.
19. Friedrich, C.J., „Corruption Cases in Historical Perspective”, în Heidenheimer, A.J., Johnston, M. și LeVine, V.T. (editori), *Political Corruption. A Handbook*, New Brunswick, NJ: Transaction Publishers, 1999.

20. Giddens, A., *The Constitution of Society*, Berkely: California University Press, 1984.
21. Huntington, S.P., „Modernization and Corruption”, în Heidenheimer, A.J., Johnston, M. și LeVine, V.T. (editori), *Political Corruption. A Handbook*, New Brunswick, NJ: Transaction Publishers, 1999.
22. Istrati, P., *Spovedanie pentru învinși*, Cluj-Napoca: Editura Dacia, 1991.
23. Johnston, M., *Corupția și formele sale*, Iași: Editura Polirom, 2007.
24. Karaklins, R., *The System Made Me to Do It: Corruption in Post-Communist Countries*, Armonk, New York și London, England: M.E. Sharpe, Inc., 2005.
25. Klitgaard, R., *Controlling Corruption*, Berkely: University of California Press, 1988.
26. Klitgaard, R., MacLean-Abaroa, R. și Parris, H.L., *Orașe corupte. Ghid practic de tratament și prevenire*, București: Editura Humanitas, 2000.
27. Kotkin, S. și Sajo, A., *Political Corruption in Transition. A Skeptic's Handbook*, Budapesta: Central University Press, 2002.
28. Mauro, P., *The Effect of Corruption on Growth, Investment and Government Expenditure: A Cross-Country Analysis*, IMF Publications, 1996, [Online] disponibil la adresa <http://www.adelintorres.com/economia/Os%20efeitos%20da%20corrup%C3%A7%C3%A3o%20no%20mundo.pdf>, accesat la data de 26 septembrie 2010.
29. Ministerul Administrației și Internelor, Direcția Generală Anticorupție, *Sondaj de opinie privind percepția populației asupra fenomenului corupției*, 2008, [Online] disponibil la adresa <http://www.mai-dga.ro/index.php?i=945&l=ro&t=69>, accesat la data de 25 septembrie 2010.
30. Ministerul Administrației și Internelor, Direcția Generală Anticorupție, *Sondaj de opinie privind percepția populației asupra fenomenului corupției*, 2007, [Online] disponibil la adresa <http://www.mai-dga.ro/index.php?i=533&l=ro&t=69>, accesat la data de 25 septembrie 2010.
31. Ministerul Justiției, Institutul Național de Criminologie, *Percepția publică asupra fenomenului corupției*, 2006, [Online] disponibil la adresa <http://www.mai-dga.ro/index.php?i=408&l=ro&t=69>, accesat la data de 25 septembrie 2010.
32. Montero, M., „Dialectic between Active Minorities and Majorities: A Study of Social Influence in the Community”, 1998, *Journal of Community Psychology*, vol. 26, nr. 3, pp. 281-289.
33. Mungiu-Pippidi, A., „Corruption: Diagnosis and Treatment”, 2006, *Journal of Democracy*, vol. 17, nr. 3, pp. 86-99.
34. Nye, J.S., „Corruption and Political Development: A Cost-Benefit Analysis”, 1961, *The American Political Science Review*, vol. 61, nr. 2, pp. 417-427.
35. Richter, W.L., Burke, F. și Doig, J.W., *Combating Corruption, Encouraging Ethics*, Washington: ASPA Publications, 1990.
36. Riggs, F., „Coups and Crashes: Lessons for Public Administration”, în Farazmand, A. (editor), *Modern Systems of Government. Exploring the Role of Bureaucrats and Politicians*, Thousand Oaks, CA: Sage Publications, 1997.
37. Rose-Ackerman, S., *Corruption and Government. Causes, Consequences and Reform*, Cambridge: Cambridge University Press, 1999.

38. Rothstein, B., *Anti-Corruption – A Big Bang Theory*, Q&G Working Paper Series, no. 3/2007, The Quality of Government Institute, Goteborg University, [Online] disponibil la adresa http://www.qog.pol.gu.se/working_papers/2007_3_Rothstein.pdf, accesat la data de 30 septembrie 2010.
39. Tocqueville, A. de, *Despre democrație în America*, vol. 1, București: Editura Humanitas, 1995.
40. Transparency International, *Corruption Perceptions Indexes (2001-2010)*, [Online] disponibil la adresa http://www.transparency.org/policy_research/surveys_indices/cpi/2010/in_detail, accesat la data de 26 septembrie 2010.
41. Waldo, D., „The Relationship between Ethics and Public Administration: The Concept of Competing Ethical Obligations”, în Stillman, R. (editor), *Public Administration. Concepts and Cases*, ediția a 7-a, Boston: Houghton Mifflin Company, 2005.
42. Warren, M.E., „What Does Corruption Means in a Democracy?”, 2004, *American Journal of Political Science*, vol. 48, nr. 2, pp. 328-343.
43. Wrong, D.H., *Power: Its Forms, Bases and Uses*, ediția a 3-a, New Brunswick, NJ: Transaction Publishers, Rutgers, 2002.